Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 18ης Οκτωβρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις — Εφαρμοστέο δίκαιο στη σύμβαση εργασίας — Κανονισμός (ΕΚ) 593/2008 — Άρθρο 28 — Πεδίο εφαρμογής ratione temporis — Άρθρο 9 — Έννοια των "διατάξεων άμεσης εφαρμογής" — Εφαρμογή διατάξεων άμεσης εφαρμογής άλλων κρατών μελών πλην του κράτους του forum — Νομοθεσία κράτους μέλους περί μείωσης αποδοχών των εργαζομένων του δημοσίου τομέα εξαιτίας δημοσιονομικής κρίσης — Καθήκον καλόπιστης συνεργασίας»

Στην υπόθεση C-135/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασης δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών, Γερμανία) με απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Μαρτίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Republik Griechenland

κατά

Γρηγορίου Νικηφορίδη,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, A. Tizzano, αντιπρόεδρο, M. Ilešič, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, προέδρους τμήματος, A. Borg Barthet, A. Arabadjiev, E. Jarašiūnas, C. G. Fernlund, C. Vajda, S. Rodin, F. Biltgen και K. Λυκούργο (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοίκησης,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησης της 1ης Φεβρουαρίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο Γ. Νικηφορίδης, εκπροσωπούμενος από τον G. Zeug, Rechtsanwalt,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze, την J. Kemper και την J. Mentgen,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη Σ. Χαριτάκη και την Α. Μαγριππή,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την J. Kraehling και την M. Gray, barrister,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. Wilderspin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 20ής Απριλίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ καθώς και του άρθρου 9, παράγραφος 3, και του άρθρου 28 του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I) (ΕΕ 2008, L 177, σ. 6, και διορθωτικό ΕΕ 2009, L 309, σ. 87, στο εξής: κανονισμός Ρώμη I), ο οποίος αντικατέστησε, μεταξύ των κρατών μελών και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπει το άρθρο του 24, τη Σύμβαση για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, η οποία άνοιξε προς υπογραφή στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980 (ΕΕ 1980, L 266, σ. 1, στο εξής: Σύμβαση της Ρώμης).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Republik Griechenland (Ελληνική Δημοκρατία) και του Γρηγορίου Νικηφορίδη, Έλληνα υπηκόου εργαζόμενου ως δασκάλου στο ελληνικό δημοτικό σχολείο της Νυρεμβέργης (Γερμανία), σχετικά, μεταξύ άλλων, με τη μείωση των μεικτών αποδοχών του τελευταίου κατόπιν της έκδοσης από την Ελληνική Δημοκρατία δύο νόμων για τη μείωση του δημοσίου ελλείμματος.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός Ρώμη I

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 6, 7, 16 και 37 του κανονισμού Ρώμη I έχουν ως εξής:

«(6) Η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς προϋποθέτει, προκειμένου να βελτιωθεί η προβλεψιμότητα της έκβασης των διαφορών, η ασφάλεια του εφαρμοστέου δικαίου και η ελεύθερη κυκλοφορία των δικαστικών αποφάσεων, ότι οι κανόνες σύγκρουσης νόμων που ισχύουν στα κράτη μέλη ορίζουν ως εφαρμοστέο το αυτό εθνικό δίκαιο ανεξαρτήτως της χώρας ενώπιον των δικαστηρίων της οποίας ασκείται η αγωγή.

(7) Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [(ΕΕ 2001, L 12, σ. 1)] (Βρυξέλλες I) και τον κανονισμό (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές ("Ρώμη II") [(ΕΕ 2007, L 199, σ. 40)].

[...]

(16) Προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο γενικός στόχος του παρόντος κανονισμού, που είναι η ασφάλεια δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο δικαιοσύνης, οι κανόνες σύγκρουσης νόμων θα πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας. Εντούτοις, τα δικαστήρια θα πρέπει να διατηρούν ένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας προκειμένου να καθορίζουν το δίκαιο που έχει τη στενότερη σχέση με την υπόθεση.

[...]

(37) Για λόγους δημοσίου συμφέροντος δικαιολογείται να δίνεται στα δικαστήρια των κρατών μελών, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η δυνατότητα να εφαρμόζουν εξαιρέσεις για λόγους δημοσίας τάξης και λόγω υπερισχυουσών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου [διατάξεων άμεσης εφαρμογής]. Η έννοια των "υπερισχυουσών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου" [διατάξεων άμεσης εφαρμογής] θα πρέπει να διακρίνεται από την έκφραση "διατάξεις από τις οποίες δεν μπορεί να υπάρξει παρέκκλιση με συμφωνία", και θα πρέπει να ερμηνεύεται πιο συσταλτικά.»

4 Το άρθρο 3 του κανονισμού Ρώμη Ι ορίζει τα εξής:

«1. Η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο που επέλεξαν τα μέρη. Η επιλογή πρέπει να γίνεται ρητώς ή να συνάγεται σαφώς από τις διατάξεις της σύμβασης ή τα δεδομένα της υπόθεσης. Με την επιλογή τους τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να επιλέγουν το εφαρμοστέο δίκαιο στο σύνολο ή σε μέρος μόνο της [σύμβασής τους].

2. Τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν οποτεδήποτε την υπαγωγή της σύμβασης σε δίκαιο άλλο από εκείνο που τη διείπε προηγουμένως, είτε δυνάμει προηγούμενης επιλογής κατά το παρόν άρθρο είτε δυνάμει άλλων διατάξεων του παρόντος κανονισμού. Κάθε μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου που γίνεται μετά τη σύναψη της σύμβασης δεν θίγει, κατά το άρθρο 11, το τυπικό κύρος της σύμβασης ούτε επηρεάζει αρνητικά τα δικαιώματα τρίτων.

3. Όταν, κατά το χρόνο της επιλογής, όλα τα άλλα σχετικά με την περίπτωση δεδομένα εντοπίζονται σε χώρα διαφορετική από εκείνη της οποίας το δίκαιο επελέγη, η επιλογή των μερών δεν θίγει την εφαρμογή των διατάξεων του δικαίου αυτής της άλλης χώρας από τις οποίες δεν επιτρέπεται παρέκκλιση με συμφωνία.

4. Όταν, κατά τον χρόνο της επιλογής, όλα τα άλλα σχετικά με την περίπτωση δεδομένα εντοπίζονται σε ένα ή σε περισσότερα κράτη μέλη, η επιλογή από τα μέρη εφαρμοστέου δικαίου άλλου από εκείνο κράτους μέλους δεν θίγει, όταν συντρέχει περίπτωση, την εφαρμογή διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, όπως αυτές εφαρμόζονται στο κράτος μέλος του δικάζοντος δικαστή [του forum], από τις οποίες δεν μπορεί να γίνει παρέκκλιση με συμφωνία.

5. Η ύπαρξη και το κύρος της συμφωνίας των μερών ως προς την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 10, 11 και 13.»

5 Το άρθρο 8 του κανονισμού Ρώμη Ι, με τίτλο «Ατομικές συμβάσεις εργασίας», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Η ατομική σύμβαση εργασίας διέπεται από το δίκαιο που επιλέγουν τα μέρη σύμφωνα με το άρθρο 3. Ωστόσο, η επιλογή αυτή δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να στερήσει τον εργαζόμενο από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι διατάξεις από τις οποίες δεν μπορεί να γίνει παρέκκλιση με συμφωνία κατά το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο βάσει των παραγράφων 2, 3 και 4 του παρόντος άρθρου, ελλείψει επιλογής.

2. Στο μέτρο που το εφαρμοστέο στην ατομική σύμβαση εργασίας δίκαιο δεν έχει επιλεγεί από τα μέρη, η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ή, ελλείψει αυτού, από την οποία, ο εργαζόμενος παρέχει συνήθως την εργασία του κατ' εκτέλεση της σύμβασης. Η χώρα της συνήθους εκτέλεσης εργασίας δεν θεωρείται ότι μεταβάλλεται όταν ο εργαζόμενος παρέχει την εργασία του σε μια άλλη χώρα προσωρινά.

3. Όταν δεν μπορεί να καθορισθεί το εφαρμοστέο δίκαιο σύμφωνα με την παράγραφο 2, η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας όπου ευρίσκεται η εγκατάσταση της επιχείρησης που προσέλαβε τον εργαζόμενο.

4. Όταν προκύπτει από το σύνολο των περιστάσεων ότι η σύμβαση συνδέεται στενότερα με χώρα άλλη από την προβλεπόμενη στις παραγράφους 2 ή 3, εφαρμόζεται το δίκαιο της άλλης αυτής χώρας.»

6 Το άρθρο 9 του κανονισμού Ρώμη Ι, με τίτλο «Υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου [Διατάξεις άμεσης εφαρμογής]», προβλέπει τα εξής:

«1. Οι υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου [διατάξεις άμεσης εφαρμογής] είναι κανόνες η τήρηση των οποίων κρίνεται πρωταρχικής σημασίας από μια χώρα για τη διασφάλιση των δημοσίων συμφερόντων της, όπως π.χ. της πολιτικής, κοινωνικής ή οικονομικής οργάνωσής της, σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιβάλλεται η εφαρμογή τους σε κάθε περίπτωση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους, ανεξάρτητα από το δίκαιο που κατά τα άλλα είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό.

2. Οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού δεν μπορούν να περιορίσουν την εφαρμογή των [διατάξεων άμεσης εφαρμογής] του δικαίου του δικάζοντος δικαστή.

3. Είναι δυνατό να δοθεί ισχύς στις [διατάξεις άμεσης εφαρμογής] της χώρας όπου πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση, στο μέτρο που οι εν λόγω [διατάξεις άμεσης εφαρμογής] καθιστούν παράνομη την εκτέλεση της σύμβασης. Προκειμένου να κριθεί αν θα δοθεί ισχύς στις συγκεκριμένες διατάξεις, λαμβάνονται υπόψη η φύση και ο σκοπός τους καθώς και οι συνέπειες της εφαρμογής ή της μη εφαρμογής τους.»

7 Το άρθρο 10 του εν λόγω κανονισμού, με τίτλο «Συναίνεση και ουσιαστικό κύρος», ορίζει τα κατωτέρω:

«1. Η ύπαρξη και το κύρος της σύμβασης ή μιας διάταξής της διέπονται από το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, αν η σύμβαση ή η διάταξη ήταν έγκυρη.

2. Ωστόσο, ένα συμβαλλόμενο μέρος, προκειμένου να αποδείξει ότι δεν έχει συναινέσει, μπορεί να επικαλεσθεί το δίκαιο της χώρας όπου έχει τη συνήθη διαμονή του, αν από τις περιστάσεις συνάγεται ότι δεν θα ήταν λογικό να καθορισθεί το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του σύμφωνα με το δίκαιο που ορίζεται στην παράγραφο 1.»

8 Το άρθρο 28, με τίτλο «Διαχρονική εφαρμογή», έχει ως εξής:

«Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις συμβάσεις που συνάπτονται από τις 17 Δεκεμβρίου 2009.»

Η απόφαση 2010/320/ΕΕ

9 Στις 10 Μαΐου 2010, το Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση 2010/320/ΕΕ, απευθυνόμενη προς την Ελλάδα με σκοπό την ενίσχυση και εμβάθυνση της δημοσιονομικής εποπτείας, διά της οποίας ειδοποιείται η Ελλάδα να λάβει τα μέτρα μείωσης του ελλείμματος που κρίνονται αναγκαία για την αντιμετώπιση της κατάστασης υπερβολικού ελλείμματος (ΕΕ 2010, L 145, σ. 6, και διορθωτικό ΕΕ 2011, L 209, σ. 63).

10 Το άρθρο 2 της απόφασης 2010/320 επέβαλε μεταξύ άλλων στο εν λόγω κράτος μέλος την υποχρέωση να θεσπίσει, κατά τη διάρκεια των ετών 2010 και 2011, μέτρα μεταρρύθμισης της νομοθεσίας του για τις αποδοχές στον δημόσιο τομέα, περιλαμβανομένης ιδίως της εισαγωγής ενιαίων αρχών και χρονοδιαγράμματος για την εισαγωγή ενός ενιαίου απλοποιημένου συστήματος αμοιβών που θα εφαρμόζεται στον δημόσιο τομέα, εξασφαλίζοντας ότι η αμοιβή αντανακλά την παραγωγικότητα και τα καθήκοντα.

11 Η απόφαση 2010/320 καταργήθηκε με την απόφαση 2011/734/ΕΕ του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2011, η οποία απευθύνεται προς την Ελλάδα με σκοπό την ενίσχυση και εμβάθυνση της δημοσιονομικής εποπτείας, και διά της οποίας ειδοποιείται η Ελλάδα να λάβει τα μέτρα μείωσης του ελλείμματος που κρίνονται αναγκαία για την αντιμετώπιση της κατάστασης υπερβολικού ελλείμματος (αναδιατύπωση) (ΕΕ 2011, L 296, σ. 38).

Η Σύμβαση της Ρώμης

12 Το άρθρο 7 της Σύμβασης της Ρώμης, με τίτλο «Κανόνες αναγκαστικού δικαίου [άμεσης εφαρμογής]», έχει ως εξής:

«1. Κατά την εφαρμογή του δικαίου μιας συγκεκριμένης χώρας σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση, είναι δυνατό να δοθεί ισχύς στις [...] διατάξεις [άμεσης εφαρμογής] άλλης χώρας με την οποία η περίπτωση παρουσιάζει στενό σύνδεσμο, αν και στο μέτρο που, σύμφωνα με το δίκαιο της τελευταίας αυτής χώρας, οι διατάξεις αυτές είναι εφαρμοστέες οποιοδήποτε δίκαιο κι αν διέπει τη σύμβαση. Για να αποφασισθεί αν θα δοθεί ισχύς σ' αυτές τις [...] διατάξεις [άμεσης εφαρμογής], θα ληφθεί υπόψη η φύση και ο σκοπός τους καθώς και οι συνέπειες της εφαρμογής ή μη εφαρμογής τους.

2. Οι διατάξεις της παρούσας σύμβασης δεν μπορούν να θίξουν την εφαρμογή των κανόνων δικαίου της χώρας του δικάζοντος δικαστή, που ρυθμίζουν αναγκαστικά την περίπτωση ανεξάρτητα από το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο.»

13 Το άρθρο 17 της ίδιας σύμβασης ορίζει τα εξής:

«Σε κάθε συμβαλλόμενο κράτος η παρούσα σύμβαση εφαρμόζεται στις συμβάσεις που συνάπτονται μετά τη θέση της σε ισχύ ως προς το κράτος αυτό.»

Τα εθνικά δίκαια

Το γερμανικό δίκαιο

14 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, μέχρι την έναρξη ισχύος του κανονισμού Ρώμη Ι, τα άρθρα 27 επ. του Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα, στο εξής: EGBGB) συνιστούσαν τους εφαρμοστέους κανόνες του γερμανικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον τομέα των συμβατικών σχέσεων. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το

άρθρο 34 του EGBGB δεν απέκλειε κατ' ουσίαν τη δυνατότητα συνεκτίμησης των διατάξεων άμεσης εφαρμογής αλλοδαπού δικαίου, τουλάχιστον ως πραγματικό στοιχείο, στο πλαίσιο εφαρμογής των κανόνων του εφαρμοστέου δικαίου που περιέχουν «αόριστες νομικές έννοιες».

Το ελληνικό δίκαιο

15 Κατά την κρίση της χρηματοδότησης του ελληνικού δημόσιου χρέους, η Ελληνική Δημοκρατία θέσπισε τον νόμο 3833/2010 για την προστασία της εθνικής οικονομίας με επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης (*ΦΕΚ* Α' 40 της 15ης Μαρτίου 2010, στο εξής: νόμος 3833/2010). Το άρθρο 1 του νόμου αυτού, το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2010, προβλέπει τη μείωση κατά ποσοστό 12 % των πάσης φύσεως επιδομάτων, αποζημιώσεων και αμοιβών των λειτουργών και υπαλλήλων του Δημοσίου. Η μείωση αυτή εφαρμόζεται και για το προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου του Δημοσίου, και κατισχύει κάθε διάταξης συλλογικής σύμβασης εργασίας, διαιτητικής απόφασης ή ατομικής σύμβασης εργασίας.

16 Η Ελληνική Δημοκρατία θέσπισε επίσης τον νόμο 3845/2010 με τίτλο «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο» (*ΦΕΚ* Α' 65 της 6ης Μαΐου 2010, στο εξής: νόμος 3845/2010). Το άρθρο 3 του νόμου αυτού, το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2010, προβλέπει κατ' ουσίαν νέα μείωση κατά ποσοστό 3 % των αμοιβών των υπαλλήλων περί των οποίων κάνει λόγο το άρθρο 1 του νόμου 3833/2010.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Από το 1996, ο Γρηγόριος Νικηφορίδης απασχολείται ως δάσκαλος σε δημοτικό σχολείο το οποίο λειτουργεί υπ' ευθύνη της Ελληνικής Δημοκρατίας και βρίσκεται στη Νυρεμβέργη. Κατά τη διάρκεια της περιόδου από τον Οκτώβριο του 2010 έως τον Δεκέμβριο του 2012, η Ελληνική Δημοκρατία μείωσε, λόγω της έκδοσης από τον Έλληνα νομοθέτη των νόμων 3833/2010 και 3845/2010, κατά 20 262,32 ευρώ τις μεικτές αποδοχές του Γ. Νικηφορίδη, οι οποίες έως τότε υπολογίζονταν με βάση τις γερμανικές συλλογικές ρυθμίσεις εργασίας. Οι νόμοι αυτοί είχαν σκοπό να θέσουν σε εφαρμογή τις συμφωνίες που είχε συνάψει η Ελληνική Δημοκρατία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), καθώς και την απόφαση 2010/320.

18 Ο Γ. Νικηφορίδης άσκησε αγωγή στη Γερμανία με την οποία ζήτησε να του καταβληθούν επιπλέον αποδοχές για την περίοδο από τον Οκτώβριο 2010 έως τον Δεκέμβριο 2012, καθώς και να του χορηγηθούν εκκαθαριστικά σημειώματα μισθοδοσίας.

19 Το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών, Γερμανία) απέρριψε την ένσταση απαραδέκτου που προέβαλε η Ελληνική Δημοκρατία επικαλούμενη την ετεροδικία του ελληνικού κράτους, κρίνοντας ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη σχέση εργασίας είναι ιδιωτικού δικαίου. Επισήμανε δε ότι οι νόμοι 3833/2010 και 3845/2010 μειώνουν τις αποδοχές όλων των υπαλλήλων του δημόσιου τομέα της Ελληνικής Δημοκρατίας, ανεξαρτήτως του αν αυτοί εργάζονται στην Ελλάδα ή στην αλλοδαπή. Το δικαστήριο αυτό εκτίμησε ότι οι κρίσιμες διατάξεις των επίμαχων νόμων πληρούν τις προϋποθέσεις για να θεωρηθούν ως διατάξεις άμεσης εφαρμογής κατά την έννοια του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

20 Κατά το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών), για την επίλυση της υπό κρίση διαφοράς καθοριστική σημασία έχει το ζήτημα αν οι νόμοι 3833/2010 και 3845/2010 μπορούν να τύχουν άμεσης ή έμμεσης εφαρμογής σε σύμβαση εργασίας που εκτελείται στη Γερμανία και διέπεται από το γερμανικό δίκαιο, το οποίο προβλέπει ότι, σε περίπτωση που δεν έχει επέλθει τροποποίηση ή Änderungskündigung (τροποποιητική καταγγελία) της σύμβασης εργασίας, δεν επιτρέπονται μειώσεις αποδοχών όπως αυτές στις οποίες προέβη η Ελληνική Δημοκρατία. Στο πλαίσιο

αυτό, το εν λόγω δικαστήριο επισήμανε ότι αν ο κανονισμός Ρώμη Ι δεν είχε εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης, το άρθρο 34 του EGBGB θα του επέτρεπε να λάβει υπόψη τις αλλοδαπού δικαίου διατάξεις άμεσης εφαρμογής.

21 Κρίνοντας ότι το χρονικό σημείο σύναψης μιας σύμβασης εργασίας, κατά την έννοια του άρθρου 28 του ίδιου κανονισμού, ενδέχεται να αποτελέσει αντικείμενο αποκλινουσών ερμηνειών, ειδικότερα στην περίπτωση μακροχρόνιων σχέσεων εργασίας, το δικαστήριο αυτό εκτιμά ότι πρέπει να καθοριστεί αν η εν λόγω διάταξη αφορά μόνον την αρχική σύναψη της σύμβασης ή αν μπορεί επίσης να διέπει και ορισμένες μεταβολές της σχέσης εργασίας, όπως είναι η συμβατική τροποποίηση των μεικτών αποδοχών ή της υποχρέωσης παροχής εργασίας ή ακόμη η εξακολούθηση της παροχής εργασίας κατόπιν λύσης της σύμβασης ή άλλης διακοπής εκτέλεσής της. Επί του ζητήματος αυτού, το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών) υπογραμμίζει ότι, εν προκειμένω, η τελευταία έγγραφη τροποποίηση της σύμβασης εργασίας πραγματοποιήθηκε το 2008.

22 Επιπλέον, το δικαστήριο αυτό διερωτάται αν το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη Ι πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά υπό την έννοια ότι επιτρέπει την επίκληση μόνον των διατάξεων άμεσης εφαρμογής του κράτους του forum ή του κράτους εκτέλεσης της σύμβασης ή αν μπορούν να λαμβάνονται υπόψη εμμέσως οι διατάξεις άμεσης εφαρμογής άλλου κράτους μέλους.

23 Τέλος, τόσο στην περίπτωση που κριθεί ότι έχουν εφαρμογή οι προγενέστερες διατάξεις του ιδιωτικού γερμανικού διεθνούς δικαίου όσο και στην περίπτωση που κριθεί ότι έχει εφαρμογή το άρθρο 9, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού, και ανεξαρτήτως του ζητήματος αν η τελευταία αυτή διάταξη απαγορεύει ή όχι τη συνεκτίμηση διατάξεων άμεσης εφαρμογής άλλου κράτους μέλους πλην του κράτους του forum ή του κράτους εκτέλεσης της σύμβασης, το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών) διερωτάται ως προς τις συνέπειες που έχει για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης η θέση σε εφαρμογή του καθήκοντος καλόπιστης συνεργασίας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ. Κατά το δικαστήριο αυτό, από την απαίτηση καλόπιστης συνεργασίας θα μπορούσε να συναχθεί μια υποχρέωση στήριξης της Ελληνικής Δημοκρατίας, υπό τη μορφή της συνεκτιμήσεως των νόμων 3833/2010 και 3845/2010 στο πλαίσιο της υπόθεσης της κύριας δίκης, προκειμένου η τελευταία να υλοποιήσει τις συμφωνίες που συνήψε με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΟΗΕ), καθώς και την απόφαση 2010/320.

24 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακό δικαστήριο εργατικών διαφορών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 28 του κανονισμού Ρώμη Ι την έννοια ότι ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται επί εργασιακών σχέσεων αποκλειστικώς και μόνον όταν η έννομη σχέση στηρίζεται σε σύμβαση εργασίας η οποία έχει συναφθεί μετά τις 16 Δεκεμβρίου 2009, ή μήπως κάθε μεταγενέστερη συναίνεση των συμβαλλομένων για την εξακολούθηση της εργασιακής σχέσης υπό την ίδια ή υπό τροποποιημένη μορφή έχει ως αποτέλεσμα να τυγχάνει εφαρμογής ο εν λόγω κανονισμός;

2) Αποκλείει το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη Ι μόνον την άμεση εφαρμογή υπερισχυουσών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου [διατάξεων άμεσης εφαρμογής] τρίτης χώρας στην οποία δεν πρέπει να εκπληρωθούν ή δεν έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση ή μήπως και την έμμεση συνεκτίμηση των διατάξεων αυτών κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας της χώρας της οποίας το δίκαιο διέπει τη σύμβαση;

3) Έχει σημασία από νομικής άποψης η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, όταν τα εθνικά δικαστήρια αποφασίζουν αν θα εφαρμόσουν κατά τρόπο άμεσο ή έμμεσο υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου [διατάξεις άμεσης εφαρμογής] τρίτης χώρας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

25 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 28 του κανονισμού Ρώμη Ι πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι διατάξεις του κανονισμού αυτού εφαρμόζονται μόνο στις σχέσεις εργασίας βάσει σύμβασης συναφθείσας μετά τις 16 Δεκεμβρίου 2009 ή υπό την έννοια ότι εφαρμόζονται επίσης στις σχέσεις εργασίας που συνάπτονται το αργότερο κατά την ημερομηνία αυτή, τα δε συμβαλλόμενα μέρη συναινούν, μετά την εν λόγω ημερομηνία, στη συνέχιση της εκτέλεσής τους, υπό την ίδια ή υπό τροποποιημένη μορφή.

26 Επισημαίνεται ότι το άρθρο 28 του κανονισμού Ρώμη Ι προβλέπει ότι ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται στις συμβάσεις που συνάπτονται από τις 17 Δεκεμβρίου 2009, χωρίς να πραγματοποιεί διάκριση μεταξύ των διαφορετικών ειδών συμβάσεων που εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού. Επομένως, στη διάταξη αυτή εμπίπτουν και οι σχέσεις εργασίας τις οποίες αφορά συγκεκριμένα το πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

27 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία που παρέχει το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση εργασίας συνάφθηκε αρχικώς κατά τη διάρκεια του 1996, δηλαδή πριν τεθεί σε ισχύ ο κανονισμός Ρώμη Ι.

28 Κατόπιν της διευκρίνισης αυτής, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, από τις επιταγές τόσο της ενιαίας εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης όσο και της αρχής της ισότητας προκύπτει ότι το γράμμα διάταξης του δικαίου της Ένωσης που δεν περιέχει ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου της πρέπει κανονικά να ερμηνεύεται, σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, κατά τρόπο αυτοτελή και ενιαίο (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 17ης Ιουλίου 2008, Kozłowski, C-66/08, EU:C:2008:437, σκέψη 42, και της 24ης Μαΐου 2016, Dworzecki, C-108/16 PPU, EU:C:2016:346, σκέψη 28).

29 Κατά συνέπεια, το άρθρο 28 του κανονισμού Ρώμη Ι πρέπει να ερμηνευθεί κατά τρόπο αυτοτελή και ενιαίο, δεδομένου ότι δεν περιλαμβάνει οποιαδήποτε παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών.

30 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το άρθρο 10 του κανονισμού Ρώμη Ι δυνάμει του οποίου τα ζητήματα σχετικά με την ύπαρξη και το κύρος της σύμβασης ή μιας διάταξής της διέπονται από το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο σύμφωνα με τον κανονισμό αυτό, αν η σύμβαση ή η διάταξη ήταν έγκυρη. Πράγματι, η διάταξη αυτή, που δεν αφορά το χρονικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Ρώμη Ι, δεν είναι κρίσιμη στο πλαίσιο της απάντησης που πρέπει να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

31 Δυνάμει του άρθρου 28 του κανονισμού Ρώμη Ι, ο εν λόγω κανονισμός έχει εφαρμογή μόνο στις συμβατικές σχέσεις που γεννώνται με αμοιβαία συναίνεση των μερών εκδηλούμενη μετά τις 17 Δεκεμβρίου 2009.

32 Παρά ταύτα, για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα, πρέπει να καθοριστεί αν, στην περίπτωση σύμβασης εργασίας συναφθείσας πριν από τις 17 Δεκεμβρίου 2009, ενδεχόμενη τροποποίηση της σύμβασης αυτής κατά ή μετά την ανωτέρω ημερομηνία κατόπιν συμφωνίας των αντισυμβαλλομένων μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι συνάφθηκε νέα σύμβαση εργασίας μεταξύ των ίδιων αυτών συμβαλλομένων από την εν λόγω ημερομηνία, κατά την έννοια του άρθρου 28 του κανονισμού Ρώμη Ι, με αποτέλεσμα η εν λόγω σύμβαση να εμπίπτει στο χρονικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

33 Συναφώς, επισημαίνεται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης απέκλεισε τη δυνατότητα άμεσης εφαρμογής του κανονισμού Ρώμη Ι που θα είχε ως συνέπεια να καλυφθούν από το πεδίο εφαρμογής του τα μελλοντικά αποτελέσματα συμβάσεων οι οποίες έχουν συναφθεί πριν από τις 17 Δεκεμβρίου 2009.

34 Συγκεκριμένα, ενώ η πρόταση COM(2005) 650 τελικό της Επιτροπής, της 15ης Δεκεμβρίου 2005, για [κανονισμό] του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), προέβλεπε την υπαγωγή στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού των «[συμβατικών ενοχών] που γεννώνται μετά την έναρξη εφαρμογής του», η αναφορά σε αυτές τις τελευταίες αντικαταστάθηκε, στο άρθρο 28 του κανονισμού Ρώμη Ι, με αναφορά στις «συμβάσεις» που συνάπτονται από τις 17 Δεκεμβρίου 2009. Ενώ η προταθείσα από την Επιτροπή αναφορά στις συμβατικές ενοχές που γεννώνται μετά την έναρξη εφαρμογής του κανονισμού κάλυπτε, πλην των συμβάσεων των συναπτόμενων μετά την εν λόγω έναρξη εφαρμογής, και τα μελλοντικά αποτελέσματα συμβάσεων συναφθεισών πριν την ημερομηνία αυτή, δηλαδή τις συμβατικές ενοχές που γεννώνται από τις τελευταίες αυτές συμβάσεις μετά την εν λόγω έναρξη εφαρμογής, τούτο δεν ισχύει όσον αφορά το γράμμα του άρθρου 28 του κανονισμού Ρώμη Ι, το οποίο αφορά αποκλειστικά τις συμβάσεις που συνάπτονται από τις 17 Δεκεμβρίου 2009, ημερομηνία θέσης σε ισχύ του εν λόγω κανονισμού δυνάμει του άρθρου του 29. Επομένως, αντιθέτως προς τα συναγόμενα από το αιτούν δικαστήριο, κάθε συναίνεση των συμβαλλομένων μερών η οποία είναι μεταγενέστερη της 16ης Δεκεμβρίου 2009 και αφορά τη συνέχιση σύμβασης συναφθείσας προηγουμένως δεν μπορεί να συνεπάγεται την εφαρμογή του κανονισμού Ρώμη Ι στην οικεία συμβατική σχέση, καθόσον τούτο προσκρούει στη σαφώς εκπεφρασμένη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης.

35 Η επιλογή αυτή θα υπονομευόταν αν οποιαδήποτε τροποποίηση, ακόμη και η ελάχιστη, την οποία επιφέρουν οι συμβαλλόμενοι από τις 17 Δεκεμβρίου 2009 και μετά σε σύμβαση συναφθείσα πριν από την ημερομηνία αυτή αρκούσε ώστε να θεωρηθεί ότι η οικεία σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού.

36 Επιπλέον, αν γινόταν δεκτό ότι κάθε τροποποίηση που έχει επέλθει στην αρχική σύμβαση κατόπιν αμοιβαίας συμφωνίας από τις 17 Δεκεμβρίου 2009 και μετά έχει ως συνέπεια να εμπίπτει η σύμβαση αυτή στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού Ρώμη Ι και, σε τελική ανάλυση, σε διαφορετικούς κανόνες σύγκρουσης νόμων από τους εφαρμοστέους κατά τον χρόνο της αρχικής της σύναψης, τούτο θα ήταν αντίθετο στην αρχή της ασφάλειας δικαίου και, πιο συγκεκριμένα, θα υπονόμευε την προβλεψιμότητα της έκβασης των διαφορών και την ασφάλεια ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο, οι οποίες αποτελούν, κατά την αιτιολογική σκέψη 6 του κανονισμού Ρώμη Ι, επιδιώξεις του κανονισμού αυτού.

37 Αντιθέτως, δεν αποκλείεται, όπως επισήμανε η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, μια σύμβαση συναφθείσα πριν από τις 17 Δεκεμβρίου 2009 να υποστεί τέτοιας έκτασης τροποποίηση, συμφωνημένη μεταξύ των αντισυμβαλλομένων κατά ή μετά την ημερομηνία αυτή, ώστε να πρόκειται όχι για απλή επικαιροποίηση ή προσαρμογή της εν λόγω σύμβασης, αλλά για δημιουργία νέας έννομης σχέσης μεταξύ των εν λόγω αντισυμβαλλομένων, με αποτέλεσμα να πρέπει να θεωρηθεί ότι η αρχική σύμβαση αντικαταστάθηκε με νέα, συναφθείσα από την εν λόγω ημερομηνία, κατά την έννοια του άρθρου 28 του κανονισμού Ρώμη Ι.

38 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να καθορίσει αν, εν προκειμένω, η σύμβαση που συνήψαν ο Γ. Νικηφορίδης και ο εργοδότης του υπέστη, από τις 17 Δεκεμβρίου 2009 και μετά, τροποποίηση τέτοιας έκτασης συμφωνημένη μεταξύ των αντισυμβαλλομένων. Εφόσον κριθεί ότι τούτο δεν ισχύει, ο κανονισμός Ρώμη Ι δεν έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης.

39 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο πρώτο ερώτημα είναι ότι το άρθρο 28 του κανονισμού Ρώμη Ι έχει την έννοια ότι συμβατική σχέση εργασίας γεννηθείσα πριν από τις 17 Δεκεμβρίου 2009 εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού μόνον εφόσον η σχέση αυτή έχει τροποποιηθεί σε τέτοια έκταση, κατόπιν αμοιβαίας συναίνεσης των αντισυμβαλλομένων

εκδηλωθείσας κατά ή μετά την ημερομηνία αυτή, ώστε να πρέπει να θεωρηθεί ότι η αρχική σύμβαση αντικαταστάθηκε με νέα, συναφθείσα κατά ή μετά την εν λόγω ημερομηνία, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει.

Επί του δεύτερου και του τρίτου ερωτήματος

40 Με το δεύτερο και τρίτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν, αφενός, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη Ι έχει την έννοια ότι αποκλείει τη δυνατότητα του δικαστή του forum να συνεκτιμήσει άμεσα ή έμμεσα, δυνάμει του εθνικού δικαίου που διέπει τη σύμβαση, άλλες διατάξεις άμεσης εφαρμογής πλην εκείνων του κράτους του forum ή του κράτους στο οποίο πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση και, αφετέρου, να προσδιοριστούν οι ενδεχόμενες απαιτήσεις που απορρέουν από την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, όσον αφορά την εκ μέρους του δικαστή του forum άμεση ή έμμεση συνεκτίμηση των άλλων αυτών διατάξεων άμεσης εφαρμογής.

41 Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, οι διατάξεις άμεσης εφαρμογής είναι κανόνες αναγκαστικού δικαίου η τήρηση των οποίων κρίνεται πρωταρχικής σημασίας από μια χώρα για τη διασφάλιση των δημοσίων συμφερόντων της, σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιβάλλεται η εφαρμογή τους σε κάθε περίπτωση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους, ανεξάρτητα από το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση σύμφωνα με τον ίδιο κανονισμό. Η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού προβλέπει ότι οι διατάξεις του κανονισμού Ρώμη Ι δεν απαγορεύουν την εφαρμογή των διατάξεων άμεσης εφαρμογής του κράτους του forum. Η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου ορίζει ότι είναι δυνατό να δοθεί ισχύς από τον δικαστή του forum στις διατάξεις άμεσης εφαρμογής της χώρας όπου πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν από τη σύμβαση, στο μέτρο που οι εν λόγω διατάξεις άμεσης εφαρμογής καθιστούν παράνομη την εκτέλεση της σύμβασης. Στην εν λόγω παράγραφο 3 διευκρινίζεται ακόμα ότι, πριν δοθεί ισχύς στις τελευταίες αυτές διατάξεις άμεσης εφαρμογής, ο δικαστής του forum λαμβάνει υπόψη τη φύση και τον σκοπό τους καθώς και τις συνέπειες της εφαρμογής ή της μη εφαρμογής τους.

42 Προκειμένου να καθοριστεί το ακριβές περιεχόμενο του άρθρου 9 του εν λόγω κανονισμού, πρέπει να επισημανθεί ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 3, παράγραφος 1, και, όσον αφορά –ειδικότερα– τις συμβάσεις εργασίας, από το άρθρο 8, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού, η αυτονομία της βούλησης των μερών ως προς την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου συνιστά τη γενική αρχή την οποία κατοχυρώνει ο κανονισμός Ρώμη Ι.

43 Το άρθρο 9 του κανονισμού Ρώμη Ι παρεκκλίνει από την εν λόγω αρχή της ελεύθερης επιλογής των αντισυμβαλλομένων όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο. Όπως προκύπτει και από την αιτιολογική σκέψη 37 του κανονισμού αυτού, η ανωτέρω εξαίρεση σκοπό έχει να παράσχει στον δικαστή του forum τη δυνατότητα, υπό εξαιρετικές περιστάσεις, να λαμβάνει υπόψη λόγους δημοσίου συμφέροντος.

44 Ως μέτρο παρέκκλισης, το άρθρο 9 του εν λόγω κανονισμού πρέπει να ερμηνεύεται στενά (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, Unamar, C-184/12, EU:C:2013:663, σκέψη 49).

45 Επιπλέον, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του ίδιου κανονισμού προκύπτει ότι βούληση του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να περιορίσει τις διαταραχές του συστήματος σύγκρουσης νόμων τις οποίες προκαλεί η εφαρμογή διατάξεων άμεσης εφαρμογής άλλων από εκείνες του κράτους του forum. Υπ' αυτή την έννοια, ενώ η πρόταση COM(2005) 650 τελικό της Επιτροπής διατήρησε τη δυνατότητα που είχε προβλέψει η Σύμβαση της Ρώμης να δίδεται ισχύς στις διατάξεις άμεσης εφαρμογής κράτους που συνδέεται στενά με την οικεία σύμβαση, η δυνατότητα αυτή καταργήθηκε

από τον νομοθέτη της Ένωσης [βλ. σχέδιο έκθεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), 2005/0261(COD), σ. 16].

46 Επιπλέον, η δυνατότητα του δικαστή του forum να εφαρμόζει διατάξεις άμεσης εφαρμογής που ανήκουν στην έννομη τάξη κρατών μελών άλλων από εκείνα που ορίζει ρητώς το άρθρο 9, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού Ρώμη Ι ενδέχεται να υπονομεύσει την πλήρη επίτευξη του γενικού σκοπού που επιδιώκει ο κανονισμός αυτός και ο οποίος έγκειται, κατά το γράμμα της αιτιολογικής του σκέψης 16, στην ασφάλεια δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο δικαιοσύνης.

47 Πράγματι, αν γινόταν δεκτό ότι ο δικαστής του forum διαθέτει τέτοια δυνατότητα, τούτο θα είχε ως συνέπεια την αύξηση του αριθμού των διατάξεων άμεσης εφαρμογής οι οποίες θα μπορούσαν να εφαρμοστούν κατά παρέκκλιση του γενικού κανόνα που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού και, ειδικότερα, για τις συμβάσεις εργασίας, το άρθρο 8, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού, και ως εκ τούτου θα μπορούσε να θιγεί η προβλεψιμότητα των εφαρμοστέων στη σύμβαση κανόνων ουσιαστικού δικαίου.

48 Τέλος, η αναγνώριση στον δικαστή του forum της δυνατότητας να εφαρμόζει, δυνάμει του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου, άλλες διατάξεις άμεσης εφαρμογής πλην των οριζόμενων στο άρθρο 9 του κανονισμού αυτού θα μπορούσε να θίξει τον σκοπό που επιδιώκει το άρθρο 8 του κανονισμού Ρώμη Ι, ο οποίος έγκειται στην εξασφάλιση, κατά το μέτρο του δυνατού, της τήρησης των κανόνων προστασίας του εργαζομένου τους οποίους προβλέπει το δίκαιο της χώρας στην οποία αυτός ασκεί τις επαγγελματικές του δραστηριότητες (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 15ης Μαρτίου 2011, Koelzsch, C-29/10, EU:C:2011:151, σκέψη 42).

49 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η απαρίθμηση, στο άρθρο 9 του κανονισμού Ρώμη Ι, των διατάξεων άμεσης εφαρμογής στους οποίους μπορεί να δοθεί ισχύς από τον δικαστή του forum είναι εξαντλητική.

50 Επομένως, το άρθρο 9 του κανονισμού Ρώμη Ι έχει την έννοια ότι αποκλείει τη δυνατότητα του δικαστή να εφαρμόζει, ως νομικούς κανόνες, διατάξεις άμεσης εφαρμογής άλλες από εκείνες του κράτους του forum ή του κράτους στο οποίο πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση. Κατά συνέπεια, καθόσον, κατά το αιτούν δικαστήριο, η σύμβαση εργασίας του Γ. Νικηφορίδη εκτελέστηκε στη Γερμανία και το αιτούν δικαστήριο είναι γερμανικό, το τελευταίο δεν μπορεί να εφαρμόσει εν προκειμένω, άμεσα ή έμμεσα, τις ελληνικές διατάξεις άμεσης εφαρμογής τις οποίες παραθέτει με την αίτηση προδικαστικής απόφασης.

51 Αντιθέτως, το άρθρο 9 του εν λόγω κανονισμού δεν απαγορεύει τη συνεκτίμηση, ως πραγματικό στοιχείο, διατάξεων άμεσης εφαρμογής άλλου κράτους πλην του κράτους του forum ή του κράτους στο οποίο πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση, εφόσον τούτο προβλέπεται από ουσιαστικό κανόνα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση δυνάμει των διατάξεων του ίδιου κανονισμού.

52 Συγκεκριμένα, ο κανονισμός Ρώμη Ι εναρμονίζει τους κανόνες σύγκρουσης νόμων όσον αφορά τις συμβατικές ενοχές και όχι τους ουσιαστικούς κανόνες του δικαίου των συμβάσεων. Στο μέτρο που οι τελευταίοι αυτοί κανόνες προβλέπουν τη δυνατότητα του δικαστή του forum να λαμβάνει υπόψη, ως πραγματικό στοιχείο, διάταξη άμεσης εφαρμογής που ανήκει στην έννομη τάξη άλλου κράτους πλην του κράτους του forum ή του κράτους εκπλήρωσης των συμβατικών παροχών, το άρθρο 9 του κανονισμού αυτού δεν μπορεί να εμποδίσει το επιληφθέν δικαστήριο να συνεκτιμήσει το εν λόγω πραγματικό στοιχείο.

53 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει αν οι νόμοι 3833/2010 και 3845/2010 μπορούν να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της εκτίμησης των κρίσιμων εν προκειμένω πραγματικών περιστατικών υπό το πρίσμα του ουσιαστικού δικαίου που είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση εργασίας της κύριας δίκης.

54 Η εξέταση της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ δεν οδηγεί σε διαφορετικό συμπέρασμα. Συγκεκριμένα, η αρχή αυτή δεν εξουσιοδοτεί τα κράτη μέλη να παρακάμπτουν τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλονται από το δίκαιο της Ένωσης και, ως εκ τούτου, δεν επιτρέπει στο αιτούν δικαστήριο να αγνοήσει τον εξαντλητικό χαρακτήρα της κατά το άρθρο 9 του κανονισμού Ρώμη Ι απαρίθμησης των διατάξεων άμεσης εφαρμογής στις οποίες μπορεί να δοθεί ισχύς, προκειμένου να δοθεί ισχύς νομικού κανόνα στις επίμαχες στην κύρια δίκη ελληνικές διατάξεις άμεσης εφαρμογής (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2014, Manzi και Compagnia Naviera Orchestra, C-537/11, EU:C:2014:19, σκέψη 40).

55 Κατόπιν του συνόλου των ανωτέρω εκτιμήσεων, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα είναι ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού Ρώμη Ι έχει την έννοια ότι αποκλείει τη δυνατότητα του δικαστή του forum να εφαρμόζει, ως νομικούς κανόνες, άλλες διατάξεις άμεσης εφαρμογής πλην εκείνων του κράτους του forum ή του κράτους στο οποίο πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση, αλλά δεν απαγορεύει την εκ μέρους του εν λόγω δικαστή συνεκτίμηση, ως πραγματικό στοιχείο, τέτοιων άλλων διατάξεων άμεσης εφαρμογής, εφόσον τούτο προβλέπεται από ουσιαστικό κανόνα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση δυνάμει των διατάξεων του ίδιου κανονισμού. Την ερμηνεία αυτή δεν αναιρεί η επίκληση της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ.

Επί των δικαστικών εξόδων

56 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 28 του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008 , για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), έχει την έννοια ότι συμβατική σχέση εργασίας γεννηθείσα πριν από τις 17 Δεκεμβρίου 2009 εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού μόνον εφόσον η σχέση αυτή έχει τροποποιηθεί σε τέτοια έκταση, κατόπιν αμοιβαίας συναίνεσης των αντισυμβαλλομένων εκδηλωθείσας κατά ή μετά την ημερομηνία αυτή, ώστε να πρέπει να θεωρηθεί ότι η αρχική σύμβαση αντικαταστάθηκε με νέα, συναφθείσα κατά ή μετά την εν λόγω ημερομηνία, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει.

2) Το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 593/2008 έχει την έννοια ότι αποκλείει τη δυνατότητα του δικαστή του forum να εφαρμόζει, ως νομικούς κανόνες, άλλες διατάξεις άμεσης εφαρμογής πλην εκείνων του κράτους του forum ή του κράτους στο οποίο πρέπει να εκπληρωθούν ή έχουν εκπληρωθεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση, αλλά δεν απαγορεύει την εκ μέρους του εν λόγω δικαστή συνεκτίμηση, ως πραγματικό στοιχείο, τέτοιων άλλων διατάξεων άμεσης εφαρμογής, εφόσον τούτο προβλέπεται από ουσιαστικό κανόνα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στη σύμβαση δυνάμει των διατάξεων του ίδιου κανονισμού. Την ερμηνεία αυτή δεν αναιρεί η επίκληση της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ.

(υπογραφές)